

Antoni M. Badia i Margarit (1920-2014)

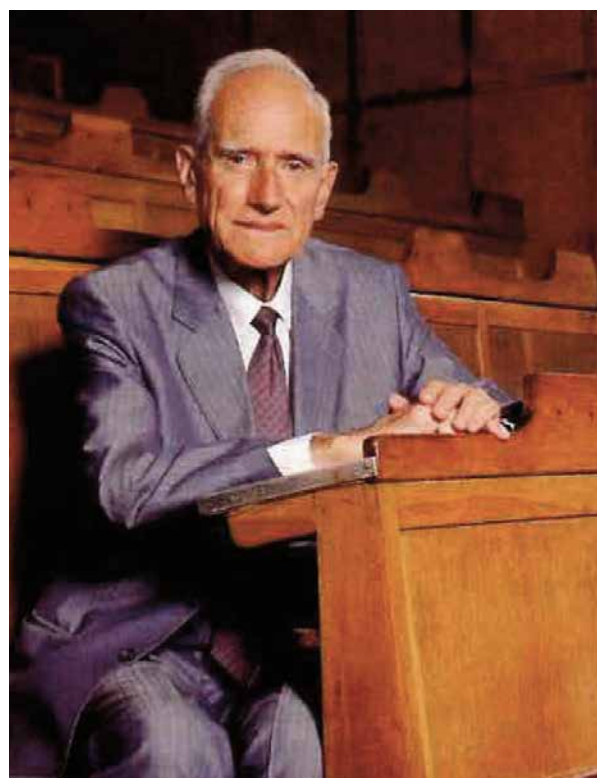
Antoni M. Badia i Margarit, record i homenatge en el seu centenari

M. TERESA CABRÉ I CASTELLVÍ
Presidenta de la Secció Filològica

TERMINÀLIA 22 (2020): 64-68 · DOI: 10.2436/20.2503.01.157
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

La Generalitat de Catalunya ha decidit homenatjar el professor Antoni M. Badia i Margarit en el centenari del seu naixement: un homenatge pòstum de molt alt nivell que s'afegeix als nombrosos reconeixements que el doctor Badia va rebre al llarg de la seva trajectòria acadèmica i social.

Antoni M. Badia: el primer professor de filologia que va impartir a la Universitat de Barcelona un curs de lingüística general (i això no és un detall menor), autor de la primera gramàtica catalana que va incorporar la perspectiva de la variació en la valoració dels fets de llengua, el primer investigador en sociolingüística que va fer una enquesta sobre l'ús del català (concretament, sobre els usos lingüístics dels barcelonins), el primer rector democràtic de la Universitat de Barcelona després del franquisme. Calen més arguments per justificar aquesta commemoració? Calen més dades per il·lustrar la importància d'una persona que en el terreny professional va destacar per les seves innumbrables iniciatives, per la capacitat de treball, pel rigor de les obres, per l'obertura de mires dels plantejaments, per la labor didàctica en filologia, lingüística i sociolingüística i pel servei a la gestió universitària quan se li va requerir, però també pel compromís cívic que va tenir i per la generosa voluntat de servei a una llengua i una cultura?

Font: Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans - Autor: J. Pareto

Antoni M. Badia i Margarit

Antoni M. Badia i Margarit, record i homenatge en el seu centenari

M. TERESA CABRÉ I CASTELLVÍ

Font: Secció Filològica de l'IEC

I Cicle de Conferències en Commemoració del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906). IEC, 17 d'octubre al 12 de desembre de 2006

Antoni M. Badia i Margarit va néixer a Barcelona l'any 1920 en el si d'una família il·lustrada i catalanista, i va cursar l'ensenyament primari i el batxillerat a l'Escola Blanquerna, dirigida per Alexandre Galí. L'any 1943 es va llicenciar en filologia a la Universitat de Barcelona i, davant la impossibilitat de poder doctorar-se a la mateixa universitat, ho va fer a la Universitat Complutense de Madrid, el 1945, sota la direcció de Dámaso Alonso.

La formació universitària que Badia va rebre va ser molt deficient. La Universitat de Barcelona havia expulsat els seus professors més insignes i els havia enviat a l'exili. En aquest desert, Badia va trobar mossèn Antoni Griera, dialectòleg i romanista ben preparat que el 1932 havia trencat relacions amb l'Institut d'Estudis Catalans, del qual va ser membre adjunt. Badia va haver d'aguantar la contradicció que li suposava deixar-se orientar per Antoni Griera, franquista declarat i científic d'idees excèntriques, i mantenir les seves conviccions catalanistes. Gràcies a Griera, però, va poder fer el doctorat a Madrid amb Dámaso Alonso i convertir-se en professor universitari, i va tenir també accés a ajuts per realitzar els primers viatges de formació a l'estranger, principalment a Zuric, on va contactar amb els romanistes suïssos i alemanys. La contradicció o l'exili (opció que va triar Coromines): aquesta era la qüestió.

Quan el 1942 es van reprendre d'amagat algunes activitats de l'Institut d'Estudis Catalans, Badia va assistir a les lliçons de Ramon Aramon, Jordi Rubió i Pere Bohigas, que, sota el nom Estudis Universitaris Catalans, s'impartien de manera clandestina. Compensava amb aquestes sessions, sobretot amb

les d'Aramon, el dèficit de formació que havia tingut a la universitat.

Es va incorporar com a professor auxiliar a la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona el 1943 i va guanyar la càtedra de gramàtica històrica de la llengua espanyola de la mateixa universitat el 1948. Aquest mateix any havia guanyat el Premi Antonio de Nebrija del Consell Superior d'Investigacions Científiques per una monografia sobre el parlar de la vall de Bielsa. Començava, doncs, a fer-se visible en el paisatge acadèmic.

Gràcies a l'estada de recerca que va fer a la Universitat de Zuric el 1950, on va donar la primera conferència fora del país sobre la situació de la llengua catalana i la basca, i a visites més breus a França i Alemanya, va anar consolidant la seva formació en gramàtica històrica i història de la llengua: fruit d'aquest període és el manual de *Gramàtica històrica catalana* (1951).

Una mica més tard, Badia va començar a interessar-se per la toponímia. Va iniciar, en col·laboració amb filòlegs espanyols i estrangers, l'*Enciclopedia lingüística hispánica*, de la qual el 1960 es va publicar el primer volum, *Antecedentes y onomástica*, i el 1967, el primer tom del segon volum, *Filología española: elementos constitutivos y fuentes*. El 1967, però, l'obra va quedar estroncada.

La formació que va adquirir en dialectologia, gràcies a la preparació de la tesi doctoral sobre dialectologia històrica, el va portar a iniciar amb Germà Colón el nou projecte *Atlas Lingüístic del Domini Català*, que es va anunciar el 1952 a la revista *Orbis*, de Lovaina, i es va presentar al Congrés Internacional de Lingüística Romànica de Barcelona el 1953. Anys més tard es va

incorporar al projecte Joan Veny, el qual, amb la col·laboració de Lídia Pons, ha pogut completar l'any 2019 l'edició de l'Atles en vuit volums.

A partir del Congrés Internacional de Lingüística Romànica de 1953, la carrera de Badia ja no es va aturar. Aquest mateix any, va ser professor convidat durant un semestre a la Universitat de Heidelberg, i el curs 1959-1960, a la Universitat de Munic. El curs següent, 1960-1961, va ser professor visitant a la Universitat de Georgetown, a Washington, on va donar un curs de gramàtica espanyola des dels postulats de l'estructuralisme i va començar a treballar en sociolingüística. A la reunió de la Modern Language Association de 1961 va presentar la seva primera comunicació de caràcter sociolingüístic, «Tres problemes del català d'avui», i al IX Congrés Internacional de Lingüistes, celebrat a Cambridge, Massachusetts, va fer una comunicació sobre «Bilingüisme a Catalunya». Molt important va ser la publicació el 1969 de *La llengua dels barcelonins*, la primera obra de sociolingüística catalana basada en una enquesta molt àmplia sobre els usos lingüístics reals dels habitants de Barcelona. Per aquesta obra va rebre el Premi Pompeu Fabra de l'Institut d'Estudis Catalans.

Després de l'aparició de la *Gramàtica catalana* (1975), redactada en castellà i editada per Gredos —gramàtica que li va demanar Dámaso Alonso—, va iniciar un llarg període en què el vessant social de la llengua catalana i el compromís cívic van anar adquirint cada cop més relleu, guanyant així terreny a la gramàtica. Fruit d'aquesta orientació, va publicar obres destinades al gran públic en què exposava la situació sociopolítica de la llengua catalana: *Llengua i cultura als Països Catalans* (1964), *La llengua catalana ahir i avui* (1973), *Ciència i passió dins la cultura catalana* (1977), *Llengua i societat* (1982) i *Llengua i poder* (1986).

La projecció internacional de Badia va esdevenir imparable. Durant el curs 1967-1968 va ser professor visitant a la Universitat de Wisconsin, a Madison. El 1968 va ser elegit president de la Société de Linguistique Romane, després d'un període de tres anys com a

vicepresident (1965-1968). El mateix any 1968 va organitzar, amb el professor Georges Straka, un col·loqui internacional de lingüística catalana a la Universitat d'Estrasburg, el qual, juntament amb el segon col·loqui, celebrat a Amsterdam el 1971, va ser l'embrió de la creació el 1973 de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC).

Els reconeixements científics no es van aturar. L'any 1968 va ser elegit membre adjunt de l'Institut d'Estudis Catalans adscrit a la Secció Filològica, i el 1977 va passar a ser-ne membre numerari; també, el 1972 va ser investit doctor *honoris causa* per la Universitat de Salzburg i el 1978, per la Universitat de Tolosa - Le Mirail.

Amb M. Teresa Cabré a l'acte de recepció de nous membres a la Secció Filològica del 16/12/2011

Els cursos 1974-1975 i 1975-1976 va ser professor associat a la Universitat de París-Sorbona, on havia d'encarregar-se de la dinamització del Centre d'Études Catalanes d'aquesta universitat (el centre, però, no es va obrir fins al 1977). El 1986 va ser investit doctor *honoris causa* per la Universitat de París-Sorbona, el 1989 per la Universitat de Perpinyà i el 1990 pel Knox College de Galesburg, Illinois. I encara havia de rebre més doctorats *honoris causa* en els anys següents: per la Universitat Rovira i Virgili el 1994, per la Universitat d'Alacant el 2002 i per la Universitat de València el 2003.

Antoni M. Badia havia defugit sempre els càrrecs acadèmics. Ell se sentia segur en la recerca i la docència universitàries i en la internacionalització dels estudis sobre la llengua a través d'activitats arreu i de col·loquis d'ampli abast, inicialment només de contingut científic i progressivament de caràcter més divulgatiu sobre la situació del català. Però l'any 1977 se li

va demanar un servei a la Universitat de Barcelona que no passava estrictament per la ciència: acceptar el càrrec de rector i encapçalar el traspàs d'una universitat no democràtica a una universitat plenament democràtica. S'ho va pensar molt. Sabia que acceptar aquest repte li suposaria deixar la recerca, la docència i l'activitat científica internacional a les quals havia dedicat tots els esforços des del dia que va entrar a la universitat com un simple col·laborador de Griera. Tot i així, Badia no podia dir que no a una empresa col·lectiva que era més important que la seva personal, i va acceptar. I van ser vuit anys al capdavant de la Universitat de Barcelona.

El 1977 va ser elegit rector de la Universitat de Barcelona i el 1981 va ser reelegit. El 1983 es promulgà la Llei de reforma universitària i va ser novament elegit rector fins al 1985, amb la tasca de redactar els estatuts de la universitat, que es van aprovar l'any 1985. Així, entrava la universitat en la democràcia. Així, Badia esdevenia el primer rector democràtic des del període republicà dels anys trenta. Acabat el mandat de rector, va ser nomenat rector honorari de la Universitat de Barcelona. I el 1986 va publicar les seves memòries com a rector sota el títol *Llabor de futur*.

Badia va deixar el rectorat just quan tenia seixantacinc anys i ja havia de jubilar-se acadèmicament. Es va jubilar de la Universitat de Barcelona el 1986 i va passar a tenir la condició de catedràtic emèrit (1987-1993), condició que li va permetre impartir encara docència de postgrau i doctorat i dedicar-se a fer recerca en el terreny en què havia començat la seva carrera acadèmica: la lingüística diacrònica. Fruit d'aquest període, va ser la revisió i edició el 1999 de l'obra *Les 'Regles de esquivar vocables' i «la qüestió de la llengua»*. Podem dir que amb aquest treball Badia tancava la seva etapa activa a la Universitat de Barcelona i deixava, gràcies a la seva labor, professors preparats a càrrec de les assignatures del Departament de Llengua Catalana i un nombre impressionant de tesis doctorals dirigides. Havia d'encetar així una nova etapa d'activitat, centrada a l'Institut d'Estudis Catalans.

Deixar la docència universitària no va fer perdre a Badia ni la motivació ni la força per emprendre noves activitats al servei de la llengua i la cultura catalanes. Era una persona plenament reconeguda més enllà dels cercles acadèmics. L'any 1986 havia estat nomenat president del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. L'any anterior, el Grup Català de Sociolingüística va dedicar a la seva obra i figura el número 12 dels *Treballs de Sociolingüística Catalana*. El 1993, la North American Catalan Society li va dedicar el col·loqui celebrat a la Universitat de Berkeley.

Antoni M. Badia, tot i el llarg període que va passar allunyat de la recerca, no va abandonar mai el desig de tornar-se a implicar en projectes d'investigació, i així, l'any 1987, quan ja tenia seixanta-set anys, va acceptar

de ser el coordinador per la part catalana del projecte europeu *Patronymica Romanica* (PatRom), dirigit per Dieter Kremer, de la Universitat de Trèveris, l'objecte del qual era elaborar un diccionari de llinatges romànics.

El 1989 va ser elegit president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i el 1992 va ser reelegit. En el seu període com a president (1989-1995) va emprendre nombroses iniciatives destinades a modernitzar la Secció i a dotar-la d'una estructuració més d'acord amb l'època. En aquesta línia, entre moltes altres activitats, va impulsar la creació d'un servei de consultes, va reprendre la publicació de la revista *Estudis Romànics*, va inaugurar les reunions de la Secció Filològica fora de la seu de Barcelona amb la finalitat d'establir connexions amb el teixit cultural de tot el territori parlant, va encetar la línia de recerca sobre l'estàndard oral (*Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana —Fonètica, 1990; Morfologia, 1992; Lèxic, 2019*) i va impulsar definitivament l'edició del *Diccionari de la llengua catalana* (1995).

Cal esmentar encara, per la seva importància, l'elaboració d'una segona gramàtica de la llengua catalana (*Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica, Barcelona, 1994*) que reunia per primera vegada la descripció i la prescripció, i que tractava com a propi de la llengua el fenomen de la variació. Aquest enfocament, una normativa gramatical vertebrada en la variació dialectal i funcional, és la línia de la *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC), publicada per l'Institut d'Estudis Catalans el 2016.

L'experiència que Badia va adquirir durant els anys de rector, la saviesa acumulada al llarg del temps, el caràcter emprenedor al servei d'una llengua i una cultura, i el rigor que sempre va inspirar la seva activitat i el seu compromís cívic en favor d'una democratització plenament viscuda en català el van fer mereixedor dels guardons més importants que es concedeixen a Catalunya: el Premi Ciutat de Barcelona a la investigació (1986), la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1986), el Premi d'Honor Lluís Carulla (1995), el Premi de la Fundació Catalana per a la Recerca (1996), la Medalla d'Or al Mèrit Científic de l'Ajuntament de Barcelona (1999) i el XXXVè Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2003) concedit per Òmnium Cultural. I encara nou anys més tard rebé la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya (2012), el màxim reconeixement del Govern de Catalunya.

A més dels molts homenatges que distintes organitzacions locals, catalanes i internacionals li van fer, Badia va ser àmpliament reconegut també pels seus col·legues i deixebles. Cal destacar les dues miscel·lànies científiques que se li van dedicar. La primera, editada en vuit volums, fou promuguda per l'AILLC i només per a membres de l'associació. La segona va ser promuguda pel Departament de Filologia Catalana de

Antoni M. Badia i Margarit, record i homenatge en el seu centenari
M. TERESA CABRÉ I CASTELLVÍ

Font: Secció Filològica de l'IEC

Amb Germà Colón i Denise Boyer a l'acte de recepció de nous membres de la Secció Filològica del 16/9/2011

la Universitat de Barcelona i publicada per Publicacions de l'Abadia de Montserrat el 1995 en tres volums, dos dels quals reunien treballs de col·legues catalans, espanyols i estrangers, i un tercer, amb articles dels membres del Departament de Filologia de la Universitat de Barcelona.

El 2003 un grup de deixebles, col·laboradors i amics van constituir l'Associació d'Amics del Professor Badia i Margarit amb el propòsit de celebrar anualment una jornada científica sobre un tema propi d'àmbits que anaven perdent interès en la programació de les universitats catalanes; una iniciativa més que mostra l'afecte que el mestre va despertar en nosaltres, els seus deixebles, i el desig que continués gaudint fins que pogués d'una tribuna des d'on pogués difondre els seus coneixements a les noves generacions que ja no l'havien conegut com a professor.

Antoni M. Badia i Margarit va quedar-se al país quan la dictadura feia inviable qualsevol activitat no addicta al règim. D'altres científics van optar per l'exili o per trobar un lloc en universitats estrangeres. No ho va tenir fàcil, i la seva opció li va valdre crítiques. El país, però, li ha d'agrair que amb les seves contribucions fes present la recerca en llengua catalana en el conjunt de les llengües romàniques i que la llengua catalana fos llengua vehicular en el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona el 1953, en plena dictadura.

Badia ha deixat petjada científica i personal. La científica i cívica li han estat reconegudes a bastament. La personal perviu en els deixebles a qui ens va transmetre el sentit de la responsabilitat, la inquietud per la innovació permanent, el deure d'aportar al país tot el coneixement adquirit i el desig de projectar aquest país i aquesta ciència al més alt nivell possible. ✿